

Balša BRKOVIĆ*

ОМЧИКУС ИЛИ О НЕПРИСТАЈАНЈУ

Apstrakt: Omčikus je govorio: „Mi smo rođeni u svjetlosti” — svjetlost je omogućila nas u svijetu i svijet u nama, to je njegov pečat mediteranske svjetlosti. Period borbe protiv socrealističkog diktata. Presudna riječ za odgonetanje Omčikusove umjetničke i životne avanture je nepristajanje — eros nepristajanja je uvijek korak ka slobodi, a to je i princip očuvanja sopstva. Ne samo u odnosu na svijet politike već i u odnosu na galeriste — nepristajanje je uvijek Omčikusov izbor. Omčikus je insistirao na važnosti traženja i puta čak i u većoj mjeri od samog zacrtanog (zamišljenog) Cilja, koliko god on izgledao važan ili velik. Savremenici su, svi odreda, isticali njegovu ljudskost, njegovu potrebu da razumije i pomogne. Ovako je objašnjavao svoj rad: „Anarhija, to najviše volim; nešto ti se izmigolji, pa ti juriš za njim, pa onda to izvučeš”.

Ključne riječi: Omčikus, Zadarska grupa, Siminovci, nepristajanje, traženje, Pariz, ekspresionistički pristup

„Mi smo rođeni u svjetlosti”, kaže na jednom mjestu Petar Omčikus, zahvatajući u samu suštinu stvari. Mi jesmo bića svjetlosti, i to nas presudno određuje. Ne ulazim u jeftinu metaforiku, svjetlost o kojoj majstor govori valja doživjeti kao, prije svega, fizički, kosmički fenomen. To je ono što nas je omogućilo, napravilo takvima kakvi jesmo, to je, dakle, prvi i osnovni sloj našega Jeste. Svjetlost je omogućila nas u svijetu i svijet u nama. Zato slikarstvo i jeste umjetnost koja ulazi u

* Balša Brković, Dnevni list „Vijesti”, Podgorica

najtajnije ontološke lavirinte. Jer se i slikarstvo, kao i priroda sama, prije svega igra svjetlošću.

„Ja sa svetlom živim i dolazim iz kraja koji je prepun svetlosti, to je Mediteran”, kaže slikar u istom pasusu, koji zaključuje čarobnom sintagmom, takođe o svjetlosti — „ona nas vodi”.

Ono što je presudno određivalo slikara Petra Omčikusa jeste taj pečat mediteranske svjetlosti. Mediteranac, bez ostatka. Njega ta svjetlost zaista jeste vodila, čitavog života, kroz jednu veličanstvenu avanturu traganja. Zato je u svojoj umjetnosti uvijek i bio tako autentičan.

Njegov put od rane figuracije do apstrakcije i nazad bio je put posvećenog i istinskog traganja. Kod njega to nije stvar promjene stava ili, metaforično rečeno, promjene dresa, već stvar razvoja Igre.

To da je njegova umjetnost svojevrsan cjeloživotni povratak Mediteranu, na lijep način potvrđuje jedna od najslavnijih epizoda poratne umjetnosti u Novoj Jugoslaviji. Zasićena dominantnim socrealizmom, grupa studenata s beogradske Likovne akademije odlazi na nekih pet mjeseci u Zadar, i tu će, iz tog nevinog generacijskog gesta, biti rođena slavna Zadarska grupa.

Među tim mladim ljudima koji buntovno napuštaju Beograd su studenti sa klase profesora Ivana Tabakovića — pored Omčikusa i sjajne slikarke Kosare Bokšan, njegove životne saputnice, tu su i Mića Popović, Bata Mihailović, Mileta Andrejević, Vera Božičković, Ljubinka Jovanović... Ali i još nekoliko živopisnih likova, uključujući i Mihiza.

Nakon povratka iz Zadra, Omčikus je aktivan i među „siminovcima”, kako su tada zvali svojevrsni intelektualni kružok pisaca, slikara, profesora koji se sastajao u Siminoj 9. i raspravljao o pitanjima slobode, umjetnosti i društva. U Mihizovoj „Autobiografiji o drugima”, atmosfera na tim sastancima je sjajno dočarana.

Taj famozni odlazak iz Beograda i s najbolje škole nije bio samo napuštanje prijestonice već, prije svega, poželjne i projektovane stvaralačke norme. Umjesto diktata partije i države, mladi ljudi odabiraju odlazak u prirodu, a nešto tako normalno za slikare (bar od impresionista naovamo) postaje subverzivno, zahvaljujući prije svega političkom kontekstu. Ali nekoliko godina kasnije, kada je raskid sa socrealizmom postao državna strategija, ovaj, kako rekosmo, jednostavni studentski gest zadobija mitske gabarite i značenja.

Suštinski, stvar je bila mnogo jednostavnija od takvih interpretacija.

Ovaj ključni gest priziva drugu presudnu riječ za odgonetanje Omčikusove umjetničke i životne avanture: nepristajanje. Tako jednostavno i tako subverzivno: eros nepristajanja je uvijek korak ka slobodi.

Ta riječ se kristališe i kao princip očuvanja sopstva. Ne samo u odnosu na svijet politike, ideološkog pritiska ili kakvog pomodnog diktata već i u odnosu na galeriste, na čitav svijet oko umjetnosti, na očekivanja koja se nasrtljivo postavljaju pred umjetnika.

I o tome je u više navrata govorio, s otmjenim odbijanjem da se bude dio toga svijeta. Nepristajanje je uvijek njegov izbor.

Kada je govorio o svojoj umjetnosti Omčikus je insistirao na važnosti traženja i puta čak i u većoj mjeri od samog zacrtanog (zamišljenog) Cilja, koliko god on izgledao važan ili velik. „To je stalna potraga za istom slikom, a ta slika nikad neće biti naslikana. Najveći deo je u traženju, u jednom nezadovoljstvu i to je motor kod mene, traganja za tom slikom...” Slika koja uvijek izmiče i koja porađa sve druge slike.

Oslušnite kako se iza ovih riječi ocrtava genijalna Kavafijeva pjesma „Itaka”. Veliki pjesnik, takođe Mediteranac bez ostatka, hoće reći da Itaka nije ostrvo, već je Itaka, u stvari, put do Itake. „Mudar kakvim si postao, shvatićeš već što Itake znače”, kaže na kraju pjesme mag iz Aleksandrije.

Ekspresionistički pečat na Omčikusovim platnima vidljiv je od prvog dana. Uz to, po pravilu, ide i stvaralačka samosvijest — svaka njezova slika je osobeni dijalog. Dijalog sa vremenom, sa prijateljima, sa kolegama slikarima, sa velikanima koji još imaju što reći...

Savremenici su, svi odreda, isticali njegovu ljudskost, njegovu potrebu da razumije i pomogne. On i njegova Kosara su svoj dom otvorili za mnoge putnike s ovih strana. Čitajući nedavno Cvetičaninovu knjigu „Konstantinović. Hronika” (nedavno je i ovdje promovisana), nailazim na lijep detalj o pariskom susretu Kaće Samardžić s Omčikusom i Kosom, kao i još nekima od tadašnjih pariskih Jugoslovena, a čitavoj večeri ton je davao legendarni Moni de Buli.

I kao višedecenijski stanovnik Pariza nije mogao bez svoje Dalmacije i Beograda. Često je dolazio, a na Korčuli je bio inspirator mnogih zanimljivih umjetničkih događaja, slikarskih kolonija, atraktivnih predavanja i radionica.

Njegova slika „Sahrana u Vela Luci” ensorovski je prizor koji nalikuje na maškare i donosi pomjerenu atmosferu primorskog životnog teatra.

Jedna francuska kritičarka (Anne Tronche) kao jezgro Omčikusove umjetnosti vidi njegovo umijeće da sve svede na temeljnu mjeru, na osnovna stanja — ona tu vidi nespokojstvo koje se dodiruje s osobenom blagošću. Zaključuje, izričući elegantan kompliment, da „stoga nismo sasvim sigurni da li su slike Petra Omčikusa naprosto površine koje valja gledati ili su subjekti koji posmatraju nas”.

Počeo sam jednom Omčikusovom rečenicom koja mi se urezala u sjećanje, a tako ću i završiti. Ovdje govori o svom radu, ali iskaz je držim znatno širi, obuhvata cjelokupni egzistencijalni obzor, uz to sadrži riječ koju mnogo volim.

Jednostavno i tačno, tako slika, ali tako i zvuči Omčikus: „Anarhija, to najviše volim; nešto ti se izmigolji, pa ti juriš za njim, pa onda to izvučeš”.

Balša BRKOVIĆ

OMČIKUS OR ON NON-COMPLIANCE

Summary

Omčikus used to say „We are born in the light” — Light has enabled us to be in the world and the world to be in us, his work is his mark of the Mediterranean light. — Period of struggle against socialist-realist dictate — Crucial word to decipher Omčikus’ artistic and life adventure is non-compliance — Eros of non-compliance is always a step toward freedom, which is also the principle of preserving the self. Not only with regards to the world of politics, but also regarding the gallerists — Non-compliance is Omčikus’ choice every time. Omčikus insisted even in greater part on the importance of seeking and having a direction than on the very designed (imagined) goal, no matter how important or big the goal may seem — Contemporaries have, unanimously, emphasized his humanity, his need to understand and to help. He himself explained his work in words: „It is the Anarchy I love the most; something slips away from you, that you go after, and then you pull it out”.

Keywords: Omčikus, Zadar group, Siminovs, noncompliance, search, Paris, expressionist approach